

פרשת בא: מהפכות

דרישת משה מפרעה לשלח את עם ישראל היא דרישה מתבקשת ופשוטה. הניצול והפגיעה בערכים האנושיים הבסיסיים שמלווים את השיעבוד – חייבים להיפסק. הסירוב השאנן והשחצנות הבוטה של פרעה מקדירים את פני השמים. כמו שכתב שקספיר "שמים כה קודרים, לא יתבהרו ללא סערה".

מצרים סופגת מכה אחר מכה. ננסה לדמיין לרגע את מצבה, לחוש את דופק הלב ואת תחושות אזרחי האימפריה השרויה בעיצומה של דעיכה. קשה לשחזר רגשות והלכי נפש, אך דיבובם של התיאורים היבשים, מעקב אחר הקורות יכולים ליצור תמונה. הקשבה למאורעות תגלה את ההתרופפות המוסרית ואת ההיחלשות הפיזית הפוקדת אותם, צעד אחר צעד, בתהליך איטי ומתמשך.

הפגיעה במקורות המים תחילה מעוררת דאגה, עננה מאפילה על הביטחון הקיומי הבסיסי. חרדה קיומית מרחפת באוויר. מתקפת הצפרדעים מוסיפה טירדה והצקה המעודדת לעצבנות בתוספת לאובדן השיגרה השלווה. הצחנה ברחובות שבעקבות המכה מעודדת גסות וניוול, גורמת לשקיעה של כבוד האדם. הכינים המכרסמות בגוף האדם ובכל אשר לו מביאים איתם עליבות גופנית, פצעים וחסטים. תורים ארוכים בבתי המרקחת. מחסור במשחות ותרופות, עליית מחירי התרופות, מרמור בקרב מעמד הבינים. מזיקים בשדות נשיכת נחשים ועקרבים מגבירים את הטירוף הפושה בכל. הפגיעה ברכוש והשמדתו: הסוסים, החמורים, הגמלים, הבקר והצאן, וגם התפשטות מגיפת השחין – כל אלה מותירים את האנשים רעבים ללחם וחסרי פרנסה ומשען. גם השמים אינם מאירים פנים והברד מכה ומכלה כל חלקה ירוקה. השממה פושה בכל, גם הקור והקפאון. השלמת מלאכת השמדת השדות ויבולם נעשית כבר על ידי הארבה הממלא את החלל. המדרש מיטיב לתאר את המתרחש בלב המצרים באותה עת, וחושף את מימדי האסון:

"אמר ר' יוחנן: כיון שבא ארבה שמחו המצריים אמרו נקבץ ונשלק ונאכל ונמלא בהם את החביות, אמר להם הקדוש ברוך הוא רשעים! במכה שהבאתי עליכם אתם שמחים?! (שמות רבה, בא יג; מדרש אגדה שמות)

ברור וגלוי שהם מסתובבים מזי רעב ברחובות, לבושי סחבות תרים אחר מזון ומזור לכאבם. מתגעגעים לטעמו של סיר הבשר ולריח תבשילים, ועדיין, את ה"סטרטאפיסטים" הללו שרואים בארבה הזדמנות - מכנה המדרש "רשעים". מפני שברור שבמצב הזה הרשעים הם אלו שמספסרים בדברים שבימים כתיקונם הם בעלי ערך שולי והופכים כל ביצה למטיל זהב. הכסף מאבד מערכו עד מהרה, האינפלציה גוברת ויחד איתו אובד ערכו של המוסר והערכים. אנשים רומסים בתמורה למעט הרווחה. אנשים הגונים וישרים יורדים מנכסיהם והרשעים מזהים הזדמנויות לטרף קל ומתגדלים. כשהשאלטר כבה והחושך והעלטה מכסים את הכל, גם האיבה לשלטון שאמור היה לתת מענה גוברת מרגע לרגע. העם מאבד אמון במנהיגיו. זה השלב שבו מתחוללת האנרכיה. על אובדן האמון הזה נוספות השמועות על השחיתות השלטונית, על המקורבים שהיה להם מידע פנימי על העומד להתרחש, שגם הצליחו לגונן על בהמתם. על כך שהחרטומים יעצו לפרעה להיכנע אך הוא כשל באדישותו למצוקה ברחובות, ועוד הוא מנהל משא ומתן קטנוני עם משה במחיר ראשי בני עמו. על פי המתואר בתהילים, ("למכה מצרים בכוריהם"), ובשונה מפשט פסוקי פרשתנו, המהפכה מתרחשת מוקדם ולפני מכת בכורות, העם המצרי לא המתין למות בכורותיו. המידע על המתת הבכורות הצפויה דולף, והבכורות הם אלו שנאבקים על חייהם. מאבקם מעורר לניסיון דיכוי ולמלחמת אזרחים של ממש. וכך מובא במדרש:

כששמעו כל הבכורות כך, נתכנסו אצל אביהם, אמרו להם כל מה שאמר משה בא עלינו, עתה אין אתם מבקשים שנחיה, בואו ונוציא את העבריים מבינותינו וילכו להם, והם משיבים אותם ואומרים אפילו כולנו מתים אין אנו משלחים אותם,

מה עשו הבכורים? נכנסו בפלטורין של פרעה והיו צווחין ומקלסין לפרעה, ואומרים לו בבקשה ממך יצאו העם הזה שלא יבא עלינו רעה ועליך ואנו מתים, אמר למשרתיו צאו והכום וקפחו שוקים שלהם אני אומר או נפשי תצא או נפשותיהם של עבריים, ואתם אומרים הוציאו אותם, מה עשו הבכורות נטל כל אחד ואחד חרבו והרגו את אבותיהם, מיד נגלה עליהם הקדוש ברוך הוא, וזהו שנאמר **למכה מצרים בכוריהם** (תהלים קל"ז), ולא נאמר למכה בכורי מצרים" (מדרש אגדה (בוכר) יא, ה)

כשהמוות מגיע לבתי המצרים הם יוצאים לרחובות בהפגנות המוניות ובתביעה להכיר בכך שיש ה' אחד. הם מבינים כי המשטר כשל והשקפותיו - שגויות מיסודן.

אי אפשר לעורר לשינוי מדיני, לרענן אמונות ישנות ולגבש תפיסה חברתית חדשה באמצעות שלטון מבוסס. הדרך היחידה לעשות זאת היא באמצעות התערורות איטית גוברת של עם מתמרד. באמצעות קולות אופוזיציוניים המוכנים להלום ולהשמיע את התנגדותם. בסופו של דבר, על מנת להביא את פרעה לשלוח את בני ישראל, חייבים לשכנע את העם המצרי לצאת לרחובות ולהפגין למען שילוחם.

מתוך הזעזועים המדיניים, מתוך התערעות השלטון במצרים, מתוך שפלות המשעבדים ומתוך התוהו ובוהו המוסרי הערכי והאנושי, נבעט עולם הערכים הישן ותחתיו נברא עולם ערכים חדש. הטוב מתברר מהרע. מבהיק אורו של עם.

ויהי בחצי הלילה.